

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/saga>

Fransa Dış Politikasında Koruma Sorumluluğunun Yeri

The Place of the Concept of Responsibility to Protect in French Foreign Policy

Süheyl Yasin YILDIZ^{1*}

¹ Milli Savunma Üniversitesi, Alparslan Savunma Bilimleri ve Milli Güvenlik Enstitüsü, Güvenlik Araştırmaları Anabilim Dalı, Uluslararası Güvenlik ve Terörizm Yüksek Lisans Öğrencisi

Özet

İnsani müdahale kavramı Soğuk Savaş'ın bitişini müteakip, uluslararası toplum gündemindeki öncelikli meselelerden biri haline gelmiştir. Bu kavramın insani krizler karşısında etkili bir şekilde düzenlenebilmesi için uluslararası hukukta gerekli düzenlemelerin yapılması adına Birleşmiş Milletler (BM) nezdinde çeşitli adımlar atılmıştır. Son olarak koruma sorumluluğunun (R2P) hukuki zemininin oluşturulması söz konusu olmuştur. Fransa, bu minvalde atılan adımlara destek vermiştir. Verilen bu destek, mevcut yazında Fransa'nın yeni sömürgeci bir yaklaşım ile eski sömürgelerine müdahale etme hedefini güttüğü üzerine odaklanmıştır. Bu görüşün doğruluk payı olmakla birlikte insani müdahale kavramına destek vermesinin, Fransa'nın uluslararası ilişkilerde düştüğü orta ölçekli güç konumundan çıkış hedefi ile olan bağlantısını ihmal ettiğini ifade etmek mümkündür. Bu bağlamda makalenin amacı Fransa'nın dış politikasına tarihin her döneminde yön veren Fransa'nın istisnailiği ve büyüklüğü yaklaşımlarının, insani müdahale ve R2P kavramlarının sahiplenilmesindeki etkisini incelemektedir. Bunun için Soğuk Savaş'ın bitişinden itibaren Fransa dış politikasındaki dönüşüm, süreç takibi yöntemiyle incelenmiştir. Fransa Cumhurbaşkanı tarafından dış politikadaki dönüşümlere ve yeni dış politika anlayışlarına işaret eden ifadeler, söylem analiziyle incelemeye tabi tutulmuştur. Sonuç olarak Fransa'nın istisnailiğine ilişkin algının, büyüklük arayışı ile bütünleşik bir şekilde Fransa'nın dış politikasına yön verdiği; insani müdahale kavramının ise Fransa dış politikasının somut nesnesi haline getirildiği savunulmuştur.

Makale Bilgisi

Araştırma makalesi
Başvuru: 28.01.2024
Düzeltilme: 29.03.2024
Kabul: 06.05.2024

Keywords

Humanitarian intervention,
French exceptionalism,
Cold war,
Grandeur

Anahtar Kelimeler

İnsani müdahale,
Fransa'nın istisnailiği,
Soğuk savaş,
Büyüklük

Abstract

The concept of humanitarian intervention has become one of the priority issues on the agenda of the international community following the end of the Cold War. In order to regulate this concept effectively in the face of humanitarian crises, various steps have been taken by the United Nations (UN) to make the necessary regulations in international law. Finally, the legal basis for the responsibility to protect (R2P) has been established. France supported the steps taken in this regard. In the current literature this support is perceived as if France aims to intervene in its former colonies with a neo-colonial approach. Although it is correct to declare that to some extent, it neglects the connection with the France's goal of getting out of its mid-sized power position in international relations. In this context, the aim of the article is to examine the impact of France's exceptionalism and greatness approaches, which have guided France's foreign policy throughout the history, on the adoption of the concepts of humanitarian intervention and R2P. For this purpose, the transformation in French foreign policy since the end of the Cold War has been examined by process tracing method. Statements made by French Presidents that underline transformations in foreign policy and new foreign policy understandings were examined through discourse analysis. As a result, the perception of France's exceptionalism, integrated with the search for greatness, shapes France's foreign policy. And it has been argued that the concept of humanitarian intervention has become a concrete object of French foreign policy.

1. GİRİŞ

1991’de Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği’nin (SSCB) kesin olarak dağılması sonrası, Soğuk Savaş’ın bitişiyle birlikte uluslararası düzende köklü dönüşümler gerçekleşmiştir. İki kutuplu dünya düzeni son bulmuş; Amerika Birleşik Devletleri’nin (ABD) hegemon konumunda olduğu tek kutuplu bir düzen inşa edilmiştir. SSCB’nin dağılması, ABD öncülüğündeki Atlantik İttifakı’nın temel güvenlik endişelerinin son bulmasına neden olmuştur. Ancak ortaya çıkan yeni tehditler, uluslararası toplumdaki aktörleri yeni dış politika çizgileri belirlemeye yönlendirmiştir. Fransa da dış politikasını yeni düzenin gerekliliklerine göre ulusal çıkarlarını maksimize edecek şekilde düzenleme gayreti içinde olmuştur.

Fransa’nın dış politika tercihleri her ne kadar Soğuk Savaş dönemine göre farklılık arz etse de kökenlerini ülkenin imparatorluk mirasında bulan sabit unsurların etkisini sürdürdüğü görülmektedir. Bu bağlamda makalenin amacı, Soğuk Savaş sonrasında dönüşen uluslararası düzende Fransa dış politikasının üzerine inşa edildiği temel anlayışları ve bu anlayışların Soğuk Savaş sonrası dönemde nasıl açığa çıktıklarını tespit etmektir. Bunun yanı sıra makalede ülkenin dış politikasında, Fransa’nın istisnailiği ve Fransa’nın büyüklüğü yaklaşımlarının, dış politika üzerindeki etkisini koruduğu tezi savunulacaktır.

Fransa dış politikasının uluslararası ilişkilere yansıtmaya çalıştığı ülke profili; insan haklarının anayurdu, istisnai bir ülke, medeniyetin doğum yeri ve büyük askerî güç olarak Fransa temaları etrafında oluşmaktadır. İnsan hakları söyleminin ise Soğuk Savaş sonrasında Fransa’nın dış politika tercihlerinde öne çıktığı ifade edilmelidir. Günümüzde insan haklarının en çok ihlal edildiği olaylar ise iç savaş ve kontrolsüz güç kullanan devletler tarafından tetiklenmektedir. Bunlara karşı ise koruma sorumluluğu (R2P) çerçevesinde önlem alınmaya çalışılmaktadır.

Araştırma sorusuna cevap verebilmek için konu iki ana başlıkta incelenmiştir. İlk başlık altında Fransa dış politikasının belirlenmesinde etkili olan temeller incelenmiştir. Bu noktada Soğuk Savaş’ın hemen ertesinde Fransa’nın küresel siyasette nerede durduğu, etkisinin ne olduğu ve hangi endişelerle dış politikasını belirlediği anlatılmıştır. Daha sonra ülkenin dış politikası üzerinde etkili olan Fransa’nın istisnailiği kavramının, Soğuk Savaş sonrası dönemde dış politikaya nasıl yansıtıldığı anlatılmıştır. İkinci bölümde ise öncelikle insani müdahale kavramının en güncel hali olan R2P’nin yakın tarihte geçirdiği dönüşümden bahsedilmiştir. Daha sonra Fransa’nın bu kavramı dış politika anlayışına nasıl entegre ettiği araştırılmıştır.

Çalışmada Fransa dış politikasının Soğuk Savaş’ın sonundan günümüze kadar olan süreçteki (1991-2023) dönüşümü incelenmiştir. Bu zaman sınırlamasının tercih nedeni, Soğuk Savaş’ın küresel düzende köklü dönüşümlere neden olması ve bu dönüşümlerin Fransa’nın dış politikasına da ciddi etkilerinin olmasıdır. Çalışmada ülkenin dış politikası, Fransa’nın istisnailiği ve Fransa’nın büyüklüğü kavramları çerçevesinde ele alınmıştır. Bu kapsamda bahsedilen kavramların dış politikaya yansıtılmasında etkili olan Gaullist dış politika anlayışı da vurgulanmıştır. Diğer taraftan çalışmada Fransa dış politikasının

insani müdahale ve R2P kapsamında ele alınması tercih edilmiştir. Bunun nedeni de bu kavramların, Fransa'nın Soğuk Savaş'ın ardından günümüze kadar geçen süreçte en çok önem attığı iki kavram olmasıdır. Bu kavramlar etrafında Fransa'nın tutumunun anlaşılması, ülkenin dış politika tercihleri açısından geniş bir kavrayışa ulaşılmasına yardımcı olacaktır.

Türkçe yazında Fransa'nın dış politikasına yönelik ilginin kısıtlı kaldığı görülmektedir. Günümüzde Türkiye'de Fransa ile ilgili ortaya konan çalışmalar, daha çok güncel meseleleri merkeze alan ve kısa süreli haber değeri taşıyan yazılarla sınırlı kalmaktadır. Buna karşın Fransa'da dış politika yapım süreçlerinin hangi teorik ve ideolojik kaynaklardan beslendiği göz ardı edilmektedir. Fransa'nın dış politikası yakından incelendiğinde, belli başlı temeller üzerinde inşa edildiği dikkati çekmektedir. Bu açıdan Fransa'nın dış politikasını yalnızca kısa süreli eylemleri dikkate alarak anlamak mümkün değildir. İfade edildiği üzere dış politika çizgisinin ana hatları belirlendiğinde, Fransa'nın daha küçük ölçekli tutum ve davranışlarının kavranması da mümkün olacaktır.

2. YÖNTEM

Çalışmada Fransa'nın istisnailiği ve büyüklüğü kavramlarının, Soğuk Savaş sonrası dönemde insani müdahale kavramının sahiplenilmesiyle olan ilişkisi incelenmiştir. Bunun için öncelikle Fransa'nın istisnailiği görüşü incelenmiştir. Fransa'nın büyüklüğü kavramına ilişkin kavramsal çerçevenin sunulması amacıyla da bu kavramın neşet ettiği Gaullist politika yaklaşımı ele alınmıştır. Dış politikanın belirlenmesinde her dönemde etkili olan bu kavramlar incelendikten sonra, Fransa'nın Soğuk Savaş'ın ertesinde izlediği politikalar araştırılmıştır. Sonuçta insani müdahale ve R2P kavramlarının, Fransa dış politikasında öncelikli konumda olduğu anlaşılmıştır. Devamında bu kavramların hangi şartlar altında ve kim tarafından ortaya çıktığı incelenmiştir. Ardından Fransa Cumhurbaşkanlarının açıklamaları söylem analizine tabi tutulmak suretiyle Fransa'nın Soğuk Savaş'ın bitiminden günümüze kadar dış politikasını hangi hedefler ve konular etrafında şekillendirdiği incelenmiştir.

3. FRANSA DIŞ POLİTİKASININ TEMEL KAVRAMLARI

3.1 Fransa'nın İstisnailiği Görüşü

Fransa'nın istisnailiği söylemi; endüstriden yemek kültürüne, dilden ekonomiye, sinemadan teknolojiye çok çeşitli alanlarda öne çıkmaktadır. Günlük hayata ilişkin meseleler olması açısından bunlardan da bahsediliyor olsa da Fransa'nın istisnailiğine dair argümanlar arasında Fransa halkının yoğun bir devrimci tarihe sahip olduğu ve değişimlerin ülkesi olduğu da yer almaktadır. Fransa'nın devrimci tarafına ilişkin olarak birçok ünlü düşünürün dikkat çekici ifadeleri olmuştur. Bunlar arasında Karl Marx Fransa'yı Avrupa tarihinin sinir merkezi olarak tanımlarken Friedrich Engels de Fransa'nın tarihin her döneminde insanlık tarihi için önem arz eden sosyal dönüşümlerin merkezinde yer aldığını ifade etmektedir (Chafer ve Godin, 2005).

Fransa'nın istisnailiği görüşü özellikle General de Gaulle'ün Cumhurbaşkanlığı döneminde milliyetçi nosyonlar barındıracak şekilde siyaset sahnesinde merkezi bir rol üstlenmiştir. Diğer taraftan milliyetçi nosyondan beslenen Fransa istisnailiği söylemi daha geniş kesimlere de yayılmıştır. Buna örnek olarak Fransız tarihçi Jules Michelet'nin Fransa'nın tarihini öğrenmenin insanlığın tarihini öğrenmek olacağı şeklindeki görüşünü vermek mümkündür. Michelet bu görüşünde Fransa'nın tarihini Roma'dan Kutsal Roma-Germen İmparatorluğuna, Napolyon'dan günümüz Fransa'sına kadar geniş bir çerçevede ele almaktadır. Ayrıca Michelet Fransa'nın tarihinin eksiksiz ve kâmil bir tarih olduğunu iddia ederek kendi ulusuna özel bir konum bahsetmektedir (Chafer ve Godin, 2005).

Fransa'nın istisnailiği ifadesini kavramsal açıdan incelemek gerekmektedir. Buna göre ifadede yer alan istisnailik kelimesi bir karşılaştırma yapılmasını gerekli kılmaktadır. İstisnailik durumu bir nesnenin kendine benzer nesnelere göre durumunu ifade etmek için kullanılmaktadır. Buna göre Fransa da örneğin; Almanya ve Birleşik Krallık gibi bir devlettir. Ancak onlardan ayrı bir öz ortaya koymaktadır; bir başka deyişle Batı medeniyetini günümüzdeki hegemon konumuna ulaştıran Fransa'nın varlığıdır.

Batı medeniyetinin özünü teşkil etme meselesi Fransa'nın tarihinde kaydedilen siyasi süreçler açısından da geçerli bir meseledir. Buna göre Fransa, bir varlık olarak istisnai olmasının getirdiği artı özellikleri tarihi boyunca içinde bulunduğu siyasi sistemlerde hegemon olarak görünür kılmıştır. Fransız İhtilali ve Aydınlanma hareketi, Napolyon Bonaparte ve son Fransa İmparatoru III. Napolyon'un yayılmacı imparatorluk idareleri ve hatta Fransa Komünist Partisi'nin enternasyonal düzen fikirlerinin tamamı Fransa'nın dünya düzenindeki istisnai konumunu öne çıkarmak için siyasi mücadele ortaya koymuşlardır (Chafer ve Godin, 2005).

Fransa istisnailiğine vurgu yapan diğer hususlar arasında; Fransız İhtilalinin insan haklarının doğuşuna neden olması, sonrasında Fransa'nın dünyanın önde gelen demokrasilerinden biri olması ve bu ülkeden çıkan demokrasi ve insan haklarına ilişkin fikirlerin, günümüz dünyasına etkileri gibi birçok husus da yer almaktadır. Bunların yanı sıra Fransa'nın istisnailiği görüşü, Fransa'nın entelektüel birikimde öncü olması, modern kültürel ve sanatsal gelişmelerin merkezinde hep Fransa'nın olması iddiasından da beslenmiştir (Chafer ve Godin, 2005).

3.2 Gaullist Dış Politika

General de Gaulle İkinci Dünya Savaşı sırasında Fransa'nın Almanya ile ateşkes imzalaması ve Vichy hükümeti altında Nazi Almanyasının vassal devleti olarak varlığını sürdürmesi karşılığında Londra'ya giderek Fransa'nın direniş hareketini başlatmıştır. 1944 yılının Eylül ayında, işgalden kurtarılan Fransa'nın başkenti Paris'e dönmüş ve 1946'ya kadar kurulan iki geçici hükümette başbakanlık yapmıştır. 1954'te Cezayir'de başlayan bağımsızlık hareketleri sürecinde de Gaulle, siyasetten uzak kalmıştır. Ancak dönemin Fransa hükümeti Cezayir'deki hareketi bastıramamış ve bağımsızlık yanlıları ile anlaşma yolunu tercih etmiştir. Ancak Fransa ordusu bu tercihe karşı çıkmış ve ülkenin iç savaşa sürüklendiği bir dönem başlamıştır. Ortaya çıkan bu karmaşa döneminde bir kurtarıcı olarak göreve çağrılan General de Gaulle 1958'de Fransa Cumhurbaşkanı olmuş ve Beşinci Cumhuriyeti ilan etmiştir.

Yarı başkanlık sisteminin getirildiği bu siyasi düzen içerisinde General de Gaulle Fransa dış politikasında; köklerini ülkenin tarihinde bulan, etkileri ise günümüze kadar devam eden değişiklikler yapmıştır (Birchall, 1973).

General de Gaulle'ün Cumhurbaşkanlığı döneminde Fransa'nın dış politikasını yerleştiği çizginin üç kavram etrafında şekillendiğini söylemek mümkündür. Bunlar: grandeur (büyüklük), ulusal bağımsızlık ve nükleer otonomidir. Büyüklük kavramı, Fransa'nın uluslararası ilişkilerde düzen koyucu bir ülke olarak algılanmasını tarif ederken diğer kavramlar, bu algıyı mümkün kılacak araçlara işaret etmektedir. Gaullist ideoloji, bu üç temel kavram üzerinden dış politika inşa etmiş; bu politikaları iki siyasi ilkenin süzgecinden geçirerek uygulamaya koymuştur. Bu ilkeler güçlü devlet ve Fransa istisnailiği ilkeleridir (Birchall, 1973).

4. SOĞUK SAVAŞ SONRASINDA FRANSA'NIN İSTİSNAİLİĞİ GÖRÜŞÜ

4.1 Soğuk Savaş'ın Sonunda Fransa'nın Uluslararası Düzendeki Konumu

1990'lara kadar uluslararası düzende Soğuk Savaş şartlarında meydana gelen iki kutuplu dünya düzeni hâkim olmuştur. Bu süreçte Fransa'nın güvenlikle ilgili endişeleri, ABD'nin güvenlik şemsiyesi altında düşük seviyede kalmıştır. Soğuk Savaş döneminde Fransa'nın güvenlik politikalarının merkezinde ulusal bağımsızlık ve caydırıcılık hedefleri yer almıştır (Lecoq, 2012). 1991'de SSCB'nin kesin olarak dağılması sonucunda, Birliğe bağlı 15 Cumhuriyet bağımsızlığını ilan etmiştir. Bunlardan biri olan Rusya Federasyonu ise SSCB'nin ardıl devleti olarak sınıflandırılarak BM Güvenlik Konseyi'ndeki (BMGK) daimî koltuğunu korumuştur. Rusya Federasyonu ile ABD arasında nükleer silahların sınırlandırılmasına yönelik anlaşmalar imzalanmıştır (Goldstein, 2015). Bu şekilde Rusya Federasyonu'nun sisteme dahil edilmesi için çabalanmıştır.

Uluslararası düzende nükleer silahların azaltılmasına yönelik çalışmalara Fransa da dahil olmuştur. Bu kapsamda Fransa 20 Ocak 1996'da nükleer test çalışmalarına kesin olarak son verdiğini ilan etmiştir. Paralel olarak 1998'de Birleşik Krallık ile birlikte Kapsamlı Nükleer Deneme Yasağı Anlaşmasını imzalamıştır (france.gouv.fr, 2015). Bu gelişmeler göz önüne alındığında Fransa'nın Soğuk Savaş sonrası dönemde nükleer caydırıcılık politikalarını geri plana attığını ifade etmek mümkündür.

Diğer taraftan uluslararası ilişkilerde ABD'nin karşısında onu dengeleyecek herhangi bir gücün kalmadığı ve tek kutuplu bir düzenin ortaya çıktığı görülmektedir. Bu düzende ABD ve AB iki büyük ekonomik güç olarak yer almışlardır. Avrupa'da genişleme ve derinleşme süreçlerinde mesafe katedilmiş; Almanya Avrupa'nın başat ekonomik gücü konumuna yükselmiştir (Viotti ve Kauppi, 2014). Soğuk Savaş'ın bitişi ile beraber Batı ve Doğu Almanya'nın birleşmesi söz konusu olmuştur. Bu noktada SSCB'nin dağılması ve Devlet Başkanı Gorbaçov'un birleşmeye karşı çıkmaması, Fransa açısından rahatsız edici olmuştur. 1991'de Fransa Cumhurbaşkanı François Mitterand, birleşen Almanya'nın, AB'nin merkezinde olduğu bir düzeni engellemek istemiştir. Bu kapsamda temel hedefleri Almanya'nın AB içinde sınırlanması ve Rusya Federasyonu ile iş birliğinin artırılması

olmuştur (Soutou, 2023). Soğuk Savaş sonrası Fransa'nın, uluslararası ilişkilerde bulunduğu konumda Almanya gibi rakiplerini kısıtlamaya ve sahip olduğu sert ve yumuşak güç unsurlarını devreye sokarak öne çıkmaya çalıştığını söylemek mümkündür.

Soğuk Savaş'ın bitişiyle birlikte Fransa ile NATO arasında daha sıkı ilişkilerin inşa edilmesi beklenirken NATO içinde ABD ve Birleşik Krallığın artan etkisi ve iş birliği nedeniyle böyle bir yakınlaşma gerçekleşmemiştir. Ayrıca Soğuk Savaş sonrasında ABD'nin Avrupa'da asker bulundurmaya devam etmesi gerektiği görüşü Fransa'da hakimdir. Ancak bahse konu dönemde Fransa'nın NATO ile ilgili endişeleri olmuştur. Fransa bu dönemde NATO için SSCB'nin artık tehdit olmadığını ve NATO'da entegrasyon yerine dönüşen tehditler karşısında daha esnek hareket edebilecek bir iş birliğinin oluşturulmasını savunmuştur. Bu noktada Fransa, gerektiğinde ortak hareket edecek ancak üye ülkelerin özerk hareket alanlarını entegrasyonla kısıtlamayacak bir yapı öngörmüştür. Fransa bu bağlamda NATO bünyesinde Mayıs 1991'de kurulması planlanan acil müdahale ekibine karşı çıkmıştır. Bu muhalefetin nedeni, ABD ve Birleşik Krallık güdümünde bir NATO istememesidir. Bu acil operasyon gücü, Avrupa'da ABD'den bağımsız ve Fransa'nın başrol olduğu bir güvenlik mimarisinin oluşumuna da engel olarak değerlendirilmiştir. İki ülkenin Soğuk Savaş sonrası dünya düzeninde Avrupa güvenliğinin merkezine yerleşmesi Fransa açısından Fransa'nın istisnailiği ve Fransa'nın büyüklüğü hedeflerinin başarısızlıkla sonuçlanması anlamına geleceği için istenmeyen bir durumdur. (Gordon, 1992)

Mayıs 1997'de Fransa, ABD ve Birleşik Krallık P-3 İnisiyatifini oluşturmuştur. Bu inisiyatifin amacı dünya genelinde barışı koruma operasyonlarının koordineli bir şekilde yapılmasını sağlamaktır. Bu durum göz önüne alındığında Fransa'nın NATO içinde ABD ve Birleşik Krallık'ın güdümünde politikalara eşlik etmektense kendi dış politika anlayışı çerçevesinde, bu aktörlerle iş birliği yapmayı tercih ettiğini söylemek mümkündür (Berman, 2002).

4.2 Soğuk Savaş Sonrası Düzendeki Fransa'nın İstisnailiği Görüşü

Gaullist bakış açısı Soğuk Savaş'ın ertesinde de Fransa'nın dış politika tercihlerinde etkili olmuştur. Bu bakış açısı ülke siyasetindeki bütün aktörlerin, dış politikada belirlemek istedikleri rotaya yön vermiştir. Dolayısıyla Fransa'da Gaullist ideoloji, siyasi görüşlerden bağımsız olarak dış politika yapım süreçlerine yön vererek ideolojik farklılıkların önüne geçmiştir. Bir başka deyişle Gaullist dış politika anlayışı, Fransa'daki bütün siyasi aktörlerce kabul gören bir anlayış olmuştur. Gaullist anlayışın öngördüğü, Fransa'nın uluslararası ilişkilerde güçlü bir varlık ortaya koymasının hedefi, ülkenin Soğuk Savaş'ın ertesinde izolasyonist değil pro-aktif bir dış politika yürütmeyi tercih etmesini sağlamıştır. (Rathbun 2019)

Fransa'da "Cumhuriyet için Birlik Partisi" (CBP) Soğuk Savaş'ın ertesinde, dış politikada Gaullist yaklaşımın benimsenmesini savunan siyasi partilerin başında gelmiştir. Jacques Chirac liderliğinde CBP, 1993 yılındaki seçim programında Fransa'nın, orta ölçekli bir güç seviyesine düştüğünü ve ülkenin "kendi dehasını yeniden keşfederek" güçlü olabileceğini vurgulamıştır. Bu söylemlere ek olarak CBP, Fransa'nın istisnailiğini yeniden uluslararası ilişkilere yansıtacağı vaadini vermiştir. Soğuk Savaş

sonrası dönemde artan bir sıklıkla tecrübe edilen uluslararası krizlerde, Gaullist dış politika anlayışı kapsamında, Fransa'nın barışı sağlamak için aktif görev alması gerektiğini değerlendirmiştir. Bu noktada Fransa'nın demokrasi ve insan haklarının doğduğu yer olduğu ve uluslararası barışın anahtarı olan bu iki kavramı, doğal olarak Fransa'nın savunması gerektiğini savunmuştur. Bu açıdan Fransa'nın uluslararası krizlere doğrudan müdahil olmasının insanlık açısından da faydalı olduğu dile getirilmiştir. Gaullist bakış açısından hareketle Fransa'nın büyük bir güç olmasının dünya barışı için olmazsa olmaz bir şart olduğunu anlatmıştır (Rathbun, 2019).

Soğuk Savaş'ın ertesinde küresel gelişmeler ışığında, uluslararası toplumun insani krizlere çözüm bulmak görevini göz ardı edemeyeceği anlaşılmıştır. Fransa'da Gaullist bakış açısına sahip siyasetçiler açısından yükselişe geçen insani krizler ülkenin insani müdahalelerde öncü görev olarak istisnailiğini ve büyüklüğünü yeniden kanıtlamasına yardımcı olabilecek fırsatlar olarak değerlendirilmiştir. Diğer taraftan SSCB tehdidinin ortadan kalktığı bir denklemde Fransa'nın nükleer gücünün caydırıcılığını kaybetmesi söz konusu olmuştur. Bu şartlar altında Fransa'nın insani müdahalelere öncü olarak uluslararası sistemde güçlü konumunu koruduğunun kanıtlanması hedeflenmiştir (Rathbun, 2019). Soğuk Savaş sonrası süreçte insani müdahalelerde aktif görev alan Fransa, 1992'de BM'nin dünya çapında 60.000 olan barış gücü askerlerinin 10.000'ini temin ederek katkı sağlamıştır (Tardy, 1999).

Soğuk Savaş'ın sonrasında Doğu Timor, Haiti, Somali, Ruanda, Kosova ve Bosna Hersek gibi bölgelerde insani krizler meydana gelmiştir (Kırdım, 2017). Bu kriz sahaları arasında özellikle Eski Yugoslavya coğrafyası ve Ruanda, Fransa açısından öne çıkmıştır. Diğer taraftan Ruanda'daki olayların Fransa açısından ayrıca önemli olduğunu ifade etmek mümkündür. Soğuk Savaş'ın bitişyle beraber Afrika'da iç savaşların sıklığı artmıştır. Afrika Kıtası'ndaki eski sömürge ülkelerde, demokrasi talepleri ile başlayıp iç karışıklıklara evrilen krizler ortaya çıkmıştır. Diğer taraftan SSCB'nin dağılması sonucu meydana gelen güç boşluğu, Eski Yugoslavya coğrafyasında iç siyasi çatışmaları tetiklemiştir (Sıradağ, 2014). Eski Yugoslavya ve Ruanda'da devletlerin, kendi vatandaşlarına karşı giriştiği soykırım, uluslararası ilişkilerde insani müdahalenin meşruiyeti açısından yeni tartışmaları gündeme getirmiştir. Bu süreçte insani müdahale kavramı Fransa'nın dış politikasında, önem atfedilen bir kavram olmuştur.

Fransa, Soğuk Savaş'ın ertesinde Afrika'da barışı koruma adına askerî operasyonlar düzenlemiştir. Ancak bu operasyonlar, her zaman Fransa'nın istisnailiğine ve büyüklük kavramına hizmet etmemiştir. Örneğin; Ruanda'da soykırım gerçekleştiren Hutu iktidarı, uzun süre Fransa'dan askerî ve ekonomik destek görmüştür (Jones et al., 1996). Bu durum Fransa'nın insan haklarını desteklemek için attığı adımların sorgulanmasına neden olmuştur. Sorgulamalar altında, bir meşruiyet krizi yaşamamak için 2000'lerden sonra insani müdahale adına gerçekleştirilen operasyonlar, uluslararası örgütlerin çatısı altında yürütülmüştür. Örneğin; Fransa AB bünyesinde 2003 yılında Demokratik Kongo Cumhuriyeti'nde askerî operasyon gerçekleştirmiştir. Benzer şekilde 2008 ve 2009 yıllarında Çad ve Orta Afrika Cumhuriyeti'nde AB şemsiyesi altında barışı koruma operasyonu (EUFOR Tchad/RCA)

gerçekleştirmiştir. Fransa ekonomik, askerî ve siyasi olarak bu operasyonun bel kemiğini oluşturmuştur (Sıradağ, 2014).

Soğuk Savaş ertesinde Fransa'nın dış politikasının, insani müdahale kavramı etrafında belirlenmesinde etkili olan bir diğer kriz sahası Eski Yugoslavya coğrafyasıdır. Bu kapsamda Fransa 1993'te Eski-Yugoslavya'da toplamda 4648 askerini insani yardım görevlerine tahsis etmiştir. O dönemde Fransa Cumhurbaşkanı olan François Mitterand ülkesinin Eski-Yugoslavya'daki varlığını, insan haklarının tehlike altında olduğu her yerde Fransa'nın bulunması gerektiği söylemiyle savunmuştur (Rathbun, 2019). Bu dönemde ülkedeki farklı siyasi görüşe sahip partilerin benzer müdahaleci tutumlar benimsediği görülmektedir. Buna göre Gaullist bakış açısını temsil eden Jacques Chirac liderliğindeki CBP, Bosna'ya gerçekleştirilen insani müdahalede Fransa'nın rolünün insani yardım temini ile sınırlandırılmamasını; askerî varlığın artırılarak devam etmesini savunmuştur. Kosova'daki insani kriz sürecinde de benzer bir tutum benimsenmiştir. Bu bağlamda kriz sürecinde Fransa Cumhurbaşkanı olan Jacques Chirac, Gaullist dış politika anlayışı çerçevesinde Fransa'nın Kosova'da daha güçlü bir askerî varlık göstermesi gerektiğini savunmuştur (Rathbun, 2019).

Soğuk Savaş sonrasında Fransa'nın BM çatısı altında gerçekleştirilen askerî operasyonlara katılımı artmıştır. Daha önce diplomatik ilişkilerde sahaya yansıtılmaya çalışılan Fransa'nın büyüklüğü ve istisnailiği, Soğuk Savaş sonrasında askerî varlık göstermek suretiyle de yansıtılmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda insani müdahale kavramı, Fransa'nın uluslararası ilişkilerde güçlü konumunu, insan haklarının başat savunucusu profili çerçevesinde sağlamanın motivasyonu olarak sunulmuştur. Bu sayede Fransa'nın sahadaki askerî varlığı, insan haklarının gelişimine hizmet amacı ile meşrulaştırılmıştır (Guillot, 1994).

5. İNSANİ MÜDAHALENİN SOĞUK SAVAŞTAN GÜNÜMÜZE FRANSA DIŞ POLİTİKASINDAKİ YERİ

5.1 Bernard Kouchner'in Müdahale Ödevine İlişkin Görüşleri

Fransa Soğuk Savaş'ın ertesinde, bilinirliği ve tartışmalardaki ağırlığı artan insani müdahale kavramını sahiplenme gayreti içinde olmuştur. Dış politika yapıcıları, istisnailik anlayışı açısından insan haklarının doğum yerinin ve büyüklük anlayışı açısından, her uluslararası krizde çözümün merkezinin Fransa olduğu söylemleri etrafında, pro-aktif bir dış politika izlenmiştir. Fransa'nın insan haklarının küresel hamisi rolüne ilişkin fikirsel altyapının Soğuk Savaş'ın son döneminde ortaya çıktığı görülmektedir. Bu bağlamda Bernard Kouchner'in çalışmaları fikirsel alt yapının şekillenmesi açısından önemli olmuştur.

“Sınır Tanımayan Doktorlar” isimli organizasyon, Fransız gastroenteroloji uzmanı Bernard Kouchner tarafından 1971'de kurulmuştur. Bu organizasyonun kuruluşuna giden süreçte Kouchner, çeşitli çatışma bölgelerinde insani yardım faaliyetleri yürütmüştür. Bu süreçte savaşın siviller üzerindeki etkisine ilişkin sahada edindiği tecrübeler, müdahale ödevi kavramına ilişkin görüşlerini temellendirmiştir.

2007-2010 tarihlerinde Fransa’da dışişleri bakanı olduğu dönemde takip ettiği dış politika çizgisi, bu görüşlerinden etkilenmiştir.

Kouchner, Dışişleri bakanlığı görevinden önce 1980’lerde de insani krizlerle ilgilenen bakanlıklarda bulunmuştur. Geldiği konumlarda insani krizlerle boğuşan topluluklara yardım edilmesine yönelik siyasi iradenin ortaya koymasını teşvik etmiştir (Shampo ve Kyle, 2011). Bu kapsamda “müdahale ödevi” kavramı çerçevesinde bir adım olarak Birleşmiş Milletlerin 688 sayılı kararı kabul etmesi için çabalamıştır. 1999-2001 arasında BM Genel Sekreteri Kofi Annan’ın özel temsilcisi olarak Kosova’da görev yapmıştır (Aurora Humanitarin Initiative, 2019).

Kouchner, insani faaliyetlerin görev bilinciyle değil; ahlaki bir sorumluluk olarak gerçekleştirilmesi gerektiğini savunmuştur. Bunun sonucunda da insani saiklerle gerçekleştirilen müdahalelerin meşru olması gerektiğini ifade etmiştir. Kouchner ulusal ve uluslararası platformlarda bu görüşlerini savunurken, söylemlerini Fransa’nın İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’ni ortaya çıkartan ulus olduğu görüşü üzerine temellendirmiştir. 1988’de Sağlık Bakanlığı ve İnsani İşler Bakanlığı’nın başına geçtikten sonra, insani yardımlara ilişkin prensiplerin, BM nezdinde çıkartılacak kararlarla resmileştirilmesini sağlamaya çalışmıştır. Bu kapsamda BM Genel Kurulu’nun, 43/131 ve 45/100 sayılı kararlarının çıkmasında öncü olmuştur. Kouchner’in görüşüne göre insani yardımlara ilişkin prensipler düzenlendikçe insani müdahale ve insani krizlerde askerî müdahalenin de meşru görülmesinin önü açılacaktır (Allen ve Styan, 2000).

Kısacası Bernard Kuchner, dünyanın farklı bölgelerindeki çatışma tecrübeleri sonrasında, savaşların sivillere de büyük zarar verdiğine kanaat getirerek, insani krizlerin aşılması için askerî müdahalenin bir görev olduğu düşüncesine ulaşmıştır. 1980’lerin sonunda bu fikirlerini bakanlık dahil siyasi platformlar aracılığıyla dile getirmeye başlamıştır. Bu dönemdeki söylemlerinde, kriz bölgelerine uluslararası askerî müdahalenin yapılması görüşünün olgunlaşmasında öncü bir pozisyonda olduğunu savunmuştur. Bu minvalde ortaya koyduğu aktivizmin dünyanın insani krizlere karşı tutumunu şekillendirdiğini iddia etmiştir (Allen ve Styan, 2000). Son olarak Kouchner siyasi görevler almaya başladıkça onun bu söylemleri Fransa devleti tarafından da sahiplenilmeye başlanmıştır. Özellikle Fransa Eski Cumhurbaşkanı Nicolas Sarkozy’nin Cumhurbaşkanlığı döneminde bu söylemler Fransa’nın istisnailiği zemininde Fransa dış politikasına yansımıştır.

Nicolas Sarkozy’nin Cumhurbaşkanlığı dönemi, Fransız istisnailiği kavramının, dönemin uluslararası siyasetinin şartları çerçevesinde yeniden öne çıktığı bir süreç olmuştur. Bu bağlamda Sarkozy’nin dış politika çizgisiyle eski Cumhurbaşkanı de Gaulle’ün çizgisi arasında paralellikler tespit etmek mümkündür. Öncelikle ikisi de Fransa’nın devletlerarasında istisnai bir konuma sahip olduğu söylemini benimsemiş ve mevcut uluslararası düzenin sınırları içinde, Fransa’nın büyük devlet olmasını ve tam bağımsızlığını vurgulamışlardır. De Gaulle ile Sarkozy arasındaki farklılaşma uluslararası gündemin ortaya koyduğu zorunluluklardan ileri gelmiştir. Bu minvalde Sarkozy döneminde Fransa’nın istisnailik iddiaları uluslararası barışın korunması noktasında ortaya çıkmıştır. De Gaulle’den farklı olarak

Fransa'nın nükleer güce erişerek tekil bağımsızlığını temin etmek yerine, uluslararası düzene daha fazla entegre olmuş ve dünya barışı ile insan hakları için verilen küresel mücadelede öncü konuma sahip bir devlet profili tasarlanmıştır (Vaisse, 2008). Dolayısıyla daha önce değinildiği üzere aykırı bir Fransa yerine, insan hakları ve dünya barışı gibi konularda vazgeçilmez bir aktör olarak Fransa imajı güçlendirilmiştir.

Sarkozy, Fransa'nın istisnailiği bağlamında tıpkı de Gaulle'de olduğu gibi Fransa'nın büyüklüğü kavramından neşet eden bir dış politika izlemiştir. Birleşik Arap Emirlikleri'nde askerî üs açılması, Irak'ta savaş sonrası istikrarın sağlanması ve Filistin meselesi özelinde, barışın teminatı ve insan haklarının öncü savunucusu olma iddiasıyla hareket etmiştir. Bu kapsamda 2007-2010 arasında dışişleri bakanı olarak görev yapan Bernard Kouchner de Fransa'nın dünya barışının korunması ve insan hakları açısından istisnailiğini vurgulayan bir bakan olmuştur (Vaisse, 2008). Bu şekilde Kouchner'in yıllar içinde müdahale ödevine ilişkin sahiplendiği görüşler, Fransa dış politikasının temel ilkeleri haline gelmiştir.

5.2 Koruma Sorumluluğu Kavramının Ortaya Çıkışı

İkinci Dünya Savaşı sonrasında kurulan BM düzeni ile birlikte devletlerarası ilişkilerde kuvvet kullanımı ve kuvvet kullanma tehdidine başvurulması yasaklanmıştır. Bu yasak BM Şartı'nın 2'nci maddesinin 4'üncü fıkrasında tespit edilmiştir. İlgili madde Resmî Gazete'de yayınlandığı haliyle şu şekilde Türkçe'ye tercüme edilmiştir:

“Teşkilatın üyeleri, milletlerarası münasebetlerinde gerek herhangi bir başka Devletin toprak bütünlüğüne veya siyasi bağımsızlığına karşı, gerekse Birleşmiş Milletlerin amaçları ile telif edilemeyecek herhangi bir surette, tehdide veya kuvvet kullanılmasına başvurmadan kaçınırlar.”(T.C. Resmî Gazete, 1945)

Bu hükme göre bir devlet başka bir devletin ülke bütünlüğünü ve bağımsızlığını kuvvet kullanımı yoluyla tehdit edemez ve bunlara zarar verecek eylemlerde bulunamaz. Bunlardan başka herhangi bir devlet, BM'nin Şart'ta ifade edilen amaçlarına zarar verecek bir kuvvet kullanma eylemine girişemez (Pazarcı, 2022).

Diğer taraftan BM Şartı'nda kuvvet kullanımı yasaklanmış olmasına rağmen çatışmalar, küresel ölçekte yaygınlık kazanmamakla beraber devam etmişlerdir. Bu noktada BM düzeninin uluslararası barışı koruma faaliyetleri ortaya çıkmıştır. Soğuk Savaş boyunca bu faaliyetlerdeki amaç, çatışmaların tarafsız bir üçüncü askerî güç tarafından sonlandırılmasıdır. Ancak Soğuk Savaş sonrasında barışı koruma anlayışı dönüşmüştür (Yalçınkaya, 2008). Son olarak 2001'de oluşturulan Uluslararası Müdahale ve Devlet Egemenliği Komisyonu (ICISS) raporu ile somutlaşan koruma sorumluluğu (R2P) kavramı ortaya çıkmıştır.

R2P kavramı uluslararası ilişkilerde, büyük ölçekli savaş suçlarının işlendiği durumlarda insan hakları ihlallerinin önlenmesi ihtiyacına binaen ortaya çıkan bir kavramdır. Bu bağlamda Somali ve Bosna'daki

olayların üzerine NATO'nun 1999'da Kosova'ya müdahalesi söz konusu olmuştur. Bu müdahale R2P'nin ortaya çıkışını tetiklemiştir (Seyedfarshi, 2015). R2P; kitlesel vahşet suçları karşısında, devlet egemenliği ilkesinin geçerliliğini koruduğu bir durumda, uluslararası toplumun harekete geçmesini sağlama adına inşa edilmiş bir normdur (Simeon, 2017). 1997-2006 arasında BM Genel Sekreterliği yapmış Kofi Annan'ın, BM'nin Milenyum Genel Kurulu'na yönelttiği soruda, kavram en üst düzeyde uluslararası toplumun gündemine getirilmiştir:

“Gerekli durumlarda insani müdahaleye başvurmak elbette ki egemenliğin ihlali anlamına gelecektir. Ancak Ruanda, Srebrenitsa veya insanlığın değerlerini ayaklar altına alan bir başka geniş çaplı insan hakları ihlalleri karşısında, nasıl bir tepki vermeliyiz?” (Putra ve Cangara, 2019)

R2P'nin ilkeleri ilk olarak 2001'de Uluslararası Müdahale ve Devlet Egemenliği Komisyonu (ICISS) tarafından metin haline getirilmiştir. Devlet egemenliği ilkesi, R2P'nin uluslararası genel kabul gören bir norm haline gelmesi önünde engel oluşturmaktadır (Stark, 2011). Bu bağlamda ICISS tarafından hazırlanan raporda egemenlik hakkı, devletin yönetimi altındaki halkı her türden insan hakkı ihlaline karşı koruyabilmesi şartına bağlanmaktadır. Devletin, vatandaşlarını korumayı başaramadığı veya bu sorumluluğunu bilinçli olarak göz ardı ettiği durumlarda, vatandaşları koruma sorumluluğunun uluslararası topluma aktarıldığı ifade edilmektedir (International Commission on Intervention and State Sovereignty, Evans, Sahnoun, ve International Development Research Centre (Canada), 2001). İnsani müdahale kavramı, uluslararası ilişkilerde güç kullanımına işaret etmesi açısından BM Şartı'nın 7'nci bölümü uyarınca ancak BM'nin onay verdiği durumda hayata geçirilebilmektedir (United Nations, 1945). Bu bağlamda R2P adına yapılan düzenlemeler ile egemenlik hakkının vatandaşları koruma sorumluluğunu beraberinde getirdiği tespit edilmiş ve insani müdahalenin hayata geçirilmesi önündeki en büyük engel, bertaraf edilmeye çalışılmıştır.

İnsani müdahaleden farklı olarak R2P kapsamında gerçekleştirilen bir müdahale, üç ayrı sorumluluğu bünyesinde barındırmaktadır: Önleyici sorumluluk, reaksiyon sorumluluğu ve yeniden inşa sorumluluğu. Diğer taraftan insani müdahale kavramı ile *“bir devletin vatandaşlarını o devletin uyguladığı geniş çaplı insan hakları ihlallerinden korumak amacıyla kuvvet kullanılması”* anlaşılmaktadır (Ertuğrul, 2016). Önceki başlıklarda incelendiği üzere Fransa'nın savunduğu “müdahale ödevi” kavramı insani müdahale kavramıyla eşleşmektedir. Müdahale ödevinde önleme sorumluluğu ve yeniden inşa sorumluluğundan söz edilmezken R2P bunları da bünyesine dahil etmiştir. Sonuç olarak R2P'nin mevcut uluslararası hukuk düzeni içindeki konumunun ne olacağı sorusu tartışmaları beraberinde getirmiştir.

R2P anlayışına göre bir devletin ülkesi üzerindeki egemenliği, bu devlete sorumluluk yüklemektedir. Bu sorumluluk esasında, R2P kavramı ortaya çıkmadan önce, halihazırda bir uluslararası hukuk kuralı niteliğini kazanmıştır. Bu noktada R2P kapsamında yürütülecek bir müdahaleyi tetikleyen şiddet eylemlerinin en üst düzeydeki örnekleri olarak soykırım, insanlığa karşı suçlar ve savaş suçları

zikredilmektedir. Bunlardan soykırım, 1948 tarihli Soykırımın Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi ile suç olarak kabul edilirken insanlığa karşı suçlar ve savaş suçları Roma Statüsü ile uluslararası hukukta suç niteliğinde eylemler olarak tespit edilmiştir. Bu hususlar göz önüne alındığında R2P kapsamında müdahaleyi tetikleyecek bir devlet davranışı, R2P kavramı ortaya atılmadan önce de var olan uluslararası hukuk kurallarına aykırıdır. Bu kapsamda R2P kavramının meydana getirdiği yenilik, uluslararası hukuk kurallarına aykırılık teşkil eden durumlarda uluslararası topluma müdahale sorumluluğunun yüklenmesini tartışmaya açmasıdır (Bayılıoğlu, 2016).

Önceki bölümlerde bahsedildiği üzere uluslararası ilişkilerde meydana gelen bu dönüşüm sürecini yakından takip eden ülkelerden biri Fransa olmuştur. Fransa’da Bernard Kouchner öncülüğünde insani müdahale kavramı kamuoyunda tartışılmış; Fransa da bahse konu dönemde Fransa’nın insan haklarının doğum yeri olduğu söyleminden hareketle kavramın uluslararası alandaki sözcüsü olduğu iddiasını ortaya atmıştır. Ancak 2001’de gerçekleştirilen ICISS gibi toplantılara Fransa’nın katılmadığı görülmektedir (Jeangene-Vilmer, 2012). Bu açıdan Fransız düşünürler çeşitli vesilelerle koruma sorumluluğu kavramının özünde, kendi ürettikleri müdahale ödevi kavramının yumuşatılmış hali olduğunu iddia etmektedir. 19’uncu yüzyılda kullanılan insanlığın müdahalesi kavramını, Fransa’nın Osmanlı Devleti sınırları içindeki dinî azınlıkları korumak için ortaya koyduğu savunulmaktadır. 20’nci yüzyılda İngiltere’nin öncülüğünde insani müdahale kavramının öne çıktığı; Fransa tarafından ise müdahale ödevi kavramının kullanıldığı ifade edilmektedir (Jeangene-Vilmer, 2012).

Fransa’da Bernard Kouchner ve Nicolas Sarkozy gibi siyasetçiler, görevde oldukları dönemde koruma sorumluluğu kavramının içeriğinin Fransa’nın yıllardır süren mücadelesi sonucu ortaya çıktığını iddia etmektedir. Diğer taraftan koruma sorumluluğu kavramı, Fransa tarafından da benimsenmiştir. Fransa kavramın uygulama safhasına konacağı her platformda kavrama yüksek sesle sahip çıkmaktadır. Yöneticiler Fransa’yı, insan haklarının doğum yeri olarak konumlandırmak istemektedir. Bu bağlamda koruma sorumluluğu kavramını, Fransız ulusal kimliğinin bir parçası olarak sunmaktadır (Staunton, 2018). Bu noktada Sarkozy’nin halefi François Hollande’ın “*Ekonomisi, fikirleri, dili, diplomasisi, askerî kapasitesi ve BMGK’daki üyeliği ile Fransa, uluslararası arenada ulusal çıkarları ve değerlerini korumak için tam anlamıyla odaklanmıştır.*” sözleri değerlendirilmelidir. Bu bağlamda Fransa’nın Macron dönemine kadar dış politikasında ulusal karakterini oluşturan iki unsur öne çıkarttığını söylemek mümkündür: insan hakları ve Fransa’nın büyüklüğü (Staunton, 2018).

Hollande’ın cumhurbaşkanlığı döneminde Fransa’nın koruma sorumluluğu kavramını güçlendirecek düzenlemelere gidilmesini teşvik ettiği görülmektedir. Bu bağlamda Hollande 2013’te BMGK’ya toplu katliam, soykırım, insanlığa karşı işlenen suçlar ve geniş ölçekli savaş suçları söz konusu olduğunda, hiçbir daimî üyenin veto hakkını kullanmamayı taahhüt etmesini teklif etmiştir. Hangi suçların bahsi geçen suçlar içinde değerlendirilebileceğinin, 2005’teki World Summit Declaration, 1948 Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi ve Uluslararası Ceza Mahkemesi Roma Statüsü’nün göz önüne alınarak tespit edilmesini önermiştir. Fransa’nın bu önerisine 1 Ocak 2023

tarihinde Avrupa Birliği ülkeleri, Türkiye, Avustralya, Endonezya, Kanada ve Brezilya gibi ülkeler destek verirken; ABD, Rusya, Çin ve İsrail destek vermemiştir (France Diplomacy, 2023). Toplamda 106 ülke Fransa'nın veto hakkı kullanımının sınırlandırılması önerisini desteklemiştir.

Fransa'nın BMGK üyeleri arasında veto kullanımının sınırlandırılmasına ilişkin teklifi, insani müdahalenin gerekli olduğu noktalarda küresel güçlerin harekete geçmesinin önündeki engelin kaldırılmasını hedeflemektedir. Bu açıdan öneri, son yıllarda insani müdahalenin en revaçtaki versiyonu olan koruma sorumluluğunun uygulanmasını da kolaylaştıracak niteliktedir. Diğer taraftan Fransa'nın son yirmi beş yıl içinde veto yetkisini kullanmadığı dikkati çekmektedir. Aynı zamanda insanlığa karşı işlenen suçlar karşısında eyleme geçileceği zamanlarda veto hakkını hiçbir zaman kullanmamayı taahhüt etmektedir (Représentation permanente de la France, 2023). Bu açıdan Fransa'nın, koruma sorumluluğunun da kökenini oluşturan insani müdahale ve insan haklarının korunması noktasında kendisini diğer ülkelerden ayrı ve "istisnai" bir konumda gördüğünü ifade etmek mümkündür. Yine Fransa, ortaya koyduğu politik çizgi açısından da bu yönde örnek teşkil ettiğini gösterme gayretindedir.

6. SONUÇ

Çalışmada Fransa'nın dış politikasının Soğuk Savaş'ın bitişinden günümüze kadar nasıl bir dönüşüm geçirdiği ve bu dönüşümün hangi ilkeler etrafında şekillendiği anlaşılmaya çalışılmıştır. Bunun için Fransa'da dış politika yapım süreçlerinde tartışmalara her zaman dahil olan Fransa'nın istisnailiği ve büyüklüğü kavramları incelenmiştir. İki kavramın kökenlerinin İkinci Dünya Savaşı'nda ülkenin yaşadığı büyük yıkıma bir tepki olarak ortaya çıktığı ifade edilmiştir. Daha sonra Fransa'nın Soğuk Savaş'ın ertesinde uluslararası ilişkilerde nasıl bir konumda olduğu tartışılmıştır. Bu süreçte Fransa'nın uluslararası alandaki etkinliğini, insan haklarının korunması kavramının savunucusu olma iddiasına dayandığı tespit edilmiştir.

Daha sonra insani müdahale ve onun 2001'deki ICISS raporu sonrasında ulaştığı en güncel formu olan R2P'nin, Fransa dış politikasındaki gelişimi, Bernard Kouchner'in fikirleri etrafında incelenmiştir. Kouchner'in insani müdahale ve R2P kavramlarını, Fransa'nın tek elinde gören söylemlerinin, Fransa'nın istisnailiği ve büyüklüğü kavramlarından beslendiği tespit edilmiştir. Fransa'nın, insan haklarının doğduğu ülke olması açısından istisnai bir konumda olduğunun dış politika yapımında etkili olduğu ifade edilmiştir. Diğer taraftan Soğuk Savaş sonrası dönemde, Fransa'nın askerî kapasitesini R2P ve insani müdahale girişimlerinde sergilemeye çalıştığı ve bu şekilde büyüklük peşinde koştuğu anlatılmıştır.

Sonuç olarak Fransa'nın dış politika tercihleri, Soğuk Savaş'ın bitişiyile ortaya çıkan dönüşümlerden etkilenmiştir. Ancak yeni dış politika tercihleri, Fransa'nın istisnailiği ve büyüklüğü kavramlarını merkeze alarak güncellenen şartlara uyumlu bir şekilde üretilmiştir. Bu kapsamda Fransa'nın istisnailiği ve büyüklüğü; insani müdahale ve R2P kavramları ile somutlaştırılmıştır.

KAYNAKLAR

- Allen, T., ve Styan, D. (2000). A Right to Interfere? Bernard Kouchner and new Humanitarianism. *Journal of International Development*, 825-842.
- Aurora Humanitarian Initiative. (2019). Bernard Kouchner. Erişim adresi: <https://auroraprize.com/en/bernard-kouchner>
- Bayılloğlu, U. (2016). *İnsani Müdahale Çıkmazından Çıkış Arayışı: Koruma Sorumluluğu: Libya ve Suriye Örnek(Sizlik)leriyle*, Turhan Kitabevi.
- Berman, E. G. (2002). French, UK, and US Policies to Support Peacekeeping in Africa: Current Status and Future Prospects, *Norwegian Institute of International Affairs*, 622, 45.
- Birchall, I. H. (1973). Gaullism in Retrospect. *International Socialism*, 17-18.
- Chafer, T., ve Godin, E. (Eds.). (2005). *The French Exception*. Berghahn Books, 3-47.
- france.gouv.fr. (2015). *What France achieved, La France et le Traité sur la non-prolifération des armes nucléaires: De l'engagement aux actes*. Erişim adresi: [https://www.francetnp.gouv.fr/what-france-achieved?lang=fr#:~:text=France%20announced%20the%20definitive%20end,Treaty%20\(CTBT\)%20in%201998](https://www.francetnp.gouv.fr/what-france-achieved?lang=fr#:~:text=France%20announced%20the%20definitive%20end,Treaty%20(CTBT)%20in%201998).
- Ertuğrul, Ü. E. (2016). Koruma Sorumluluğu: İnsani Müdahaleyi Makyajlamak. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi*, 441-470.
- France Diplomacy. (2023). Why France wishes to regulate use of the veto in the United Nations Security Council. France Diplomacy, Erişim adresi: <https://www.diplomatie.gouv.fr/en/french-foreign-policy/france-and-the-united-nations/france-and-the-united-nations/france-and-the-united-nations-security-council/why-france-wishes-to-regulate-use-of-the-veto-in-the-united-nations-security-65315/#:~:text=>
- Goldstein, J. S. (2015). *Uluslararası İlişkiler*, BB101 Yayınları.
- Gordon, P. H. (1992). *French Security Policy After The Cold War: Continuity, Change, and Implications for The United States*. Rand.
- Guillot, P. (1994). France, Peacekeeping and Humanitarian Intervention, *International Peacekeeping*, 1(1), 30-43, <https://doi.org/10.1080/13533319408413490>
- Evans, G., Sahnoun, M. (Eds.). (2001). The responsibility to protect: report of the International Commission on Intervention and State Sovereignty. *International Commission on Intervention and State Sovereignty*, Erişim adresi: <https://www.globalr2p.org/resources/the-responsibility-to-protect-report-of-the-international-commission-on-intervention-and-state-sovereignty-2001/>
- Jeangene-Vilmer, J.-B. (2012). De la mythologie française du droit d'ingérence à la responsabilité de protéger: Une clarification terminologique, *AFRI XIII*, 81-100.
- Jones, B., Eriksson, J. R., Wohlgemuth, L., Knapp, C., Villumstad, S., Tardif-Douglin, D., (Eds.). (1996). The International Response to Conflict and Genocide: Lessons from The Rwanda Experience. *Steering Committee of the Joint Evaluation of Emergency Assistance to Rwanda*. Erişim adresi: <https://www.oecd.org/derec/unitedstates/50189764.pdf>
- Kırdım, Ş. E. (2017). A Neo-Realist Case Study of U.N.-Authorized Humanitarian Interventions in The Post-Cold War World. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 19(2), 615-632.

- Lecoq, T. (2012). La France et sa défense depuis la fin de la Guerre froide: Éléments de réflexion sur la réforme comme chantier permanent, *Outre-Terre*, 33-34(3), 449–469. <https://doi.org/10.3917/oute.033.0449>
- Pazarcı, H. (2022). *Uluslararası Hukuk*, Turhan Kitabevi.
- Putra, B. A., ve Cangara, A. R. (2019). Invoking the Responsibility to Protect: The Derogation of Its Principles and Implementation. *Journal of Liberty and International Affairs*, 4(3), 56–65.
- Rathbun, B. C. (2019). Partisan Interventions: European Party Politics and Peace Enforcement in the Balkans. *Cornell University Press*. <https://doi.org/10.7591/9781501729621>
- Représentation permanente de la France auprès des Nations Unies à New York. (2023). *5 choses à savoir sur la France et le veto*. Erişim adresi <https://onu.delegfrance.org/5-choses-a-savoir-sur-la-france-et-le-veto>
- Seyedfarshi, A. (2015). French Interventionism in the Age of R2P: A Critical Examination of the Case of Mali. *Creighton International and Comparative Law Journal*, 7(1), 2–36.
- Shampo, M. A., ve Kyle, R. A. (2011). Bernard Kouchner-Founder of Doctors Without Borders. *Mayo Clinic Proceedings*. <https://doi.org/10.4065%2Fmcp.2010.0796>
- Simeon, J. C. (2017). A New Protection Orientation and Framework for Refugees and Other Forced Migrants. *Laws*, 6(4), 1–24.
- Siradağ, A. (2014). Understanding French Foreign and Security Policy towards Africa: Pragmatism or Altruism. *Afro Eurasian Studies*, 3(1), 100–122.
- Soutou, G.-H. (2023). La fin de la guerre froide a laissé la France sans politique extérieure réellement cohérente. *LaCroix*. Erişim adresi: <https://www.la-croix.com/Debats/fin-guerre-froide-laisse-France-sans-politique-exterieure-reellement-coherente-2023-05-23-1201268509>
- Stark, A. (2011). The R2P: Challenges and Opportunities in Light of the Libyan Intervention, *e-International Relations*, 36-42. Erişim adresi: <https://www.e-ir.info/publication/the-r2p-challenges-and-opportunities-in-light-of-the-libyan-intervention/>
- Staunton, E. (2018). France and the Responsibility to Protect: A Tale of Two Norms. *International Relations*, 32(3), 366–387. <https://doi.org/10.1177/0047117818773857>
- Tardy, T. (1999). French Policy Towards Peace Support Operations. *International Peacekeeping*, 6(1), 55–78. <https://doi.org/10.1080/13533319908413757>
- United Nations. (1945). *United Nations Charter (Full Text)*. United Nations. Erişim adresi: <https://www.un.org/en/about-us/un-charter/full-text>
- Vaisse, J. (2008). A Gaullist By Any Other Name. *Survival*, 50(3), 5–10. <https://doi.org/10.1080/00396330802173040>
- Viotti, P. R., ve Kauppi, M. V. (2014). *Uluslararası ilişkiler ve dünya siyaseti = International relations and world politics*. Nobel Akademik Yayıncılık.

Yalçınkaya, H. (2008). *Savaş Uluslararası İlişkilerde Kuvvet Kullanımı*, İmge Kitabevi.